

SLOVENSKI TISK

V Ljubljani, dne 31. marca 1930. — Številka 9.

TISKARNAR OTOMAR BAMBERG

MIROSLAV AMBROŽIČ

Otomar Fedor Bamberg, lastnik bivše tiskarske tvrdke Ig. v. Kleinmayr & Bamberg v Ljubljani, ki je danes last Delniške tiskarne d. d., je najbolj odlična živeča osebnost v zgodovini slovenskega tiskarstva. Dasi je Nemec po rodu, so njegove zasluge za slovensko tiskarstvo večje kakor vsakega drugega. Na slovenski zemlji ustanovljeno tiskarno je razvil s svojimi strokovnimi zmožnostmi in neumornim delom tako, da je zavzel z njo vodilno mesto in ga je priznavala tudi bivša Avstrija za tiskarnarja najvišje dozorelosti. Nam je dal vzgled in vzgojil v svoji tiskarni izborne strokovne moči.

Njegova tiskarna je bila največja in najpolnejše opremljena na slovenskem ozemlju. In dasi je bilo to strogo nemško podjetje, je izšlo iz njega mnogo slovenskega; najboljša slovenska literarna dela takrat so zagledala luč sveta v njegovi tiskarni. Poleg tega se je tiskarna odlikovala po svojih kakovostnih izdelkih. Nikjer drugje ni bila kakovost tako cenjena in gojena, kakor v njegovi tiskarni. Zaradi tega je bila ta tiskarna tudi vedno vzgled drugim, dobila je v tiskarstvu svojo tradicijo, ki jo je ohranila do zadnjega.

Zasluga za vse to gre gospodu Bambergu.

Gospod Bamberg, ki živi sedaj na svojem posestvu v Impolci, se še danes globoko zanima za pokrete in napredek slovenskega tiska. Zaradi tega nam je na našo prošnjo tudi rade volje ustregel z nastopnimi podatki o svojem tiskarskem delovanju:

«Za Vašo revijo naj podam obris zgodovine svoje nekdanje tiskarne. Vaši želji rad ustrežem, kolikor mi je to mogoče v moji samoti, kjer

nimam vseh pripomočkov. Preden se dotaknem zgodovine svojega lastnega podjetja, moram povedati nekaj iz zgodovine tvrdke Kleinmayr iz Celovca, ki je ustanovila istoimensko tvrdko v Ljubljani.

Leta 1688. je dobil Matija Kleinmayr oblastno dovoljenje za ustanovitev tiskarne v Celovcu. Ta tiskarna s knjigotrštvom, ki je bilo vezano ž njo, je ostala od tedaj v posesti rodbine, prehajajoč po dedščini od očeta na sina. Tretji naslednik tvrdkinega ustanovitelja, Ignacij Alojzij Kleinmayr, ki ga je zaradi zaslug odlikoval cesar Jožef II. s plemstvom in s častnim naslovom 'Edler von', je ustanovil leta 1782. tiskarno v Ljubljani in hkratu tudi časopis 'Laibacher Zeitung'. Obenem je ustanovil v Žužemberku tovarno za papir, kamor se je umaknil, prepustivši tiskarno in knjigotrštvo svoji soprogi Thekli, roj. v. Lieben. Ta je dala podjetje v najem knjigotržcu Johanu Gasslerju. Med francosko okupacijo so tvrdko upravljali drugi za mladoletnega Ignaza v. Kleinmayr, mojega deda, dokler je ni po povratku Avstrijcev leta 1814. sam prevzel.

Ignaz v. Kleinmayr je vodil očetovsko podjetje, knjigarno, do leta 1835., ko se je preselila v novo sezidano Ovijačevo hišo na Kongresnem trgu, dočim se je preselila v dvajsetih letih tiskarna v novo zgrajeno hišo v takratni Blatni (sedaj Kolodvorski) ulici št. 132. Tiskarna je bila omejena skoro izključno na tiskanje 'Laibacher Zeitung', ki je postala pozneje uradni list, in se ni bavila s širšim založništvom. Moj ded je imel dve hčeri, od katerih je mlajša Thekla poročila v začetku leta 1847. mojega

očeta Otomarja Fedorja Bamberga, ki je bil takrat voditelj Kleinmayrjeve knjigarne. Moj oče je stopil kot družabnik v tvrdko, ki se je od tedaj imenovala Ig. v. Kleinmayr & Bamberg. Podjetje je zopet začelo uspevati. V tiskarno so postavili dva Sieglova velika tiskalna stroja in namesto lojevih sveč so vpeljali plinovo razsvetlavo. Žal se je delovanje mojega očeta žalostno končalo s smrtjo leta 1862. Vodstvo vsega podjetja je prevzel zopet moj ded Ignaz v. Kleinmayr. Jaz sem pa moral prekiniti svoje učenje na ljubljanski gimnaziji, da sem se šel učiti Gutenbergove umetnosti v tvrdko Kremersche Druckerei v Augsburgu in knjigotrštva v Schmidovo knjigarno istotam.

Koncem leta 1865. so me poklicali domov, da bi deloval v očetovskem podjetju. Kot mlad in neizkušen dečko nisem prav vedel, kaj bi pričel ter sem pustil, da je tekla stvar sama naprej, dokler nisem pridobil nekaj izkustev. Skoro istočasno, ko sem vstopil v očetovsko podjetje in mi je ded podelil prokuro, je vstopil gospod Karel Rüting kot tiskarniški faktor. Tiskarna je bila takrat zelo majhna. Vse je bilo nastanjeno v prizemskem krilu hiše v Dolgi (sedanji Dalmatinovi) ulici, in sicer faktorjeva soba, stavница, tiskarnica, skladišče papirja in odprava. Stavci so bili ti-le: Polc, Martelanc, Kozel, Arzelin, Armič, Kremžar in Lindtner; strojnika Pajk in Pleschko, odpravitelj pa stari Kapla. Počasi smo podjetje obnavljali; da bi pridobili prostor, smo odpravo premestili iz tiskarne; namesto prostih plinovitih plamenov, ki so razširjali veliko vročino, smo vpeljali milejšo Auerjevo luč; naposled smo leta 1873. postavili velike tiskalne stroje v poseben prostor in nabavili nov König & Bauerjev stroj. Kmalu pa tudi to prehodnje ni več zadostovalo; odločiti sem se moral za novo zidavo, da smo mogli nanovo kupljene velike tiskalne stroje spraviti v veliko dvorano za stroje; poleg nje je bila stavница; dalje sem zgradil prostore za kotel in dva parna stroja, od katerih je bil eden za pogon strojev v podjetju, drugi pa za električno razsvetlavo, ki je bila prva v Ljubljani. Obenem sem ustanovil malo knjigoveznico, ki jo je vodil gospod Bonač.

Ker se je od tiskarne neprestano več zahtevalo, ti prostori niso več zadostovali, moral sem dvigniti eno nadstropje za prostore za stavce, dočim sta ostali v pritličju strojnica in knjigoveznica.

Leto 1895. nam je prineslo strahovit udarec. Potres, ki je o Veliki noči divjal v Ljubljani, je uničil stanovanjsko hišo, kjer so bili v pritličju nekateri oddelki tiskarne, novo sezidano tiskarniško poslopje pa je ostalo skoro neprizadeto. Treba je bilo torej skrbeti za nove prostore. Porušeno stanovanjsko hišo je bilo treba nanovo sezidati: po otvoritvi Miklošičeve ceste pa je nastala potreba, da sem zgradil na mestu, kjer je stala hišica za parne stroje, moderno poslopje ter pridobil s tem prostore za pisarne, sobe za faktorja, odpravo in uredništvo lista „Laibacher Zeitung“. Pri tej priliki sem opustil pogon na paro ter postavil na dvorišču električno pogonsko napravo v začetku s srkalnim plinom, pozneje z Dieslovim motorjem. Obenem sem postavil centralno kurjavo, za tiskarno pa nabavil nov ameriški veliki tiskalni stroj „Miehle“, dočim sem že poprej nakupil moderne male tiskalne stroje za barvne tiske ter vpeljal kot prvi v Avstriji stavni stroj „Linotyp“.

H kratkemu osnutku, kako je polagoma rastla moja tiskarna, je treba, da naštejemo še vzroke, ki so mi omogočili, da sem mogel dvigniti svojo tiskarno iz skromnih početkov do uglednega podjetja. V prvi vrsti mi je pomagalo načelo, da sme iz mojih tiskalnih strojev v svet samo brezhibni izdelek. Tako so bila dela moje tiskarne deležna povsod priznanja in so bila tudi na različnih razstavah, v Lipskem leta 1914. celo z zlatim priznanjem odlikovana. Zaradi tega se je krog naročnikov neprestano večal. Toda to samo ni zadostovalo za popolno zaposlitev tiskalnih strojev. Lastno založništvo, ki sem ga opremil deloma tudi z velikimi žrtvami, je moralo dajati delo mojim tiskalnim strojem. Ko je bil dovoljen na neki ljubljanski spodnji gimnaziji slovenski učni jezik, sem prevzel izdajanje potrebnih šolskih knjig, ko za to ni bila pripravljena nobena druga knjigarna. To ni bilo dobičkanosno podjetje, ker prodaja učnih knjig ni bila zadovoljiva.

Prvi slovenski pisatelji: Stritar, Levstik, dr. Tavčar so dali svetu svoja zbrana dela pod mojo tvrdko. Prve publikacije pesnikov Župančiča in Cankarja kakor tudi različna druga slovenska dela so izšla v moji založbi. Ker je bilo število kupcev slovenske literature še zelo omejeno, nismo mogli delati visokih naklad, zaradi

Bambergova tiskarna (sedaj last Delniške tiskarne d.d.), kakor jo je sezidal po potresu. Spredaj je palača po načrtih slovitega arhitekta Fabianija, še danes arhitektonsko ena najlepših stavb v Ljubljani. V njej so nastanjene pisarne sedanje Delniške tiskarne in nekaj tiskarniških prostorov. V srednjem poslopju je spodaj tiskarnica, v prvem nadstropju dvorane za stavce. V zadnjem poslopju so še ostali tiskarniški prostori in knjigoveznica.

česar so bili zaposleni bolj stavci, kakor pa tiskalni stroji. Popolnoma drugače pa je bilo z nemškim založništvom šolskih knjig in slovenskimi Abecedniki ter ljudskošolskimi knjigami, ki so izhajale pri meni. Zgodovinske učne knjige pisatelja Zeheja, Supanovo domovinoslovje in zemljepis so po osebnem prizadevanju založnika, posebno pa zaradi njihove odlične vsebine, vpeljali kmalu po vsej Avstriji in so dosegle te knjige poleg slovenskih Abecednikov visoke ponatiske preko 10.000 iztisov in so tako skrbele za neprestano zaposlitev tiskalnih strojev.

Poleg črnega tiska sem gojil tudi umetniški in barvasti tisk. Od slikarja Ruppeja sem pridobil veliko število pokrajinskih slik z Gorenjske, ki so v tribarvnem tisku, v obliki razglednic, ponesele v svet spričevalo o lepoti naših gorenjskih krajev. Isti svrhi so rabile tudi Simove publi-

kacije: 'Bilder aus Krain I. Im Gebiete der Steiner Bahn', ki jim je dodal ritmojster Ladislaus Benesch risbe. Drugi zvezek, 'Oberkrain', žal ni mogel več iziti, čeprav smo imeli pripadajoče Benescheve slike že v lesorezih, ker je medtem izbruhnila svetovna vojna in preprečila vse grafično delovanje. Nastalo je pomanjkanje papirja, da, velik del črkovnega materiala v tiskarnah so zaplenili za vojne svrhe.

Po 50letnem zvestem sodelovanju pri razvoju tiskarne je stopil v pokoj voditelj tiskarne, gospod Karel Rüting. Na njegovo mesto je stopil gospod Herman Brandt.

Po vojni je stara monarhija razpadla, ustavili so list 'Laibacher Zeitung', ki je izhajal 136 let. Leto pozneje, 1919., sem svojo tiskarno, ki sem ji posvečeval 54 let svojega življenja v neumornem delu, prodal.»

Tako gospod Otomar Bamberg. K temu dodajamo na njegovo podjetje se nanašajoče še nastopne podatke:*

Leta 1731. je Janez Friderik Kleinmayr natisnil svojo prvo slovensko knjigo, namreč o. Rogerija zbirko slovenskih pridig z naslovom «Palmarium», leta 1744. pa ponatis I. izdaje prevažnega Megiserjevega besednjaka: «*Dictionary Quatuor Linguarum: Videlicet Germanicae, Latinae, Illyricae (quae vulgo Sclavonica appellatur) et Italicae, sive Hetruscae*». Temu velikemu dogodku v zgodovini slovenske književnosti je sledilo več manjših del nabožne in tudi jezikoslovne vsebine: o. Primoža Laurenzhizha «*Missionske Peissme*», Petra Canisija «*Catechismus*», leta 1770. so bile pa «vtisnjene» per Kleinmayrskih Deidizhah Gutsmanove «*Christianske Resnize*», ki so jim sledile njegove «*Anmerkungen über die windische und krainerische Rechtschreibung*», dalje «*Windische Sprachlehre*» in «*Deutsch-windisches Wörterbuch*», ki je doživel pod Jarnikom leta 1829. že šesto izdajo, leta 1780. pa še Gutsmanove «*Evangelie ino Branje ali Pisme*» in pa leta 1790. njegov «*Ta veliki katekismus*».

Leta 1783. je «v» Lublani per Ign. Kleinmajerju izšlo tudi Bastiančičevo «*Katholshku podvuzhenje*», leto nato pa prva slovenska drama A. T. Linhartov: «*Ta vesseli dan ali Matizhek se sheni*».

Leta 1792. je izšla za naše kmetijstvo prepotrebna poučna knjiga, namreč prevod Wolsteinove knjige «*Bukve od Kug inu Bolesen Goveje shivine, tih Ovaz inu Svin, popissane sa kmete*», ki so izšle hkratu v Ljubljani in v drugem, znatno slabšem prevodu tudi v Celovcu. Celovška tiskarna je tiskala dela Urbana Jarnika «*Jedro kershanskih resniz*» in «*Kleine Sammlung solcher altslavischer Wörter, welche in heutigen windischen Dialecten noch kräftig fortleben*». Ferdinand Kleinmayr je v Celovcu leta 1832. natisnil Jarnikov «*Versuch eines Etymologikons der Slovenischen Mundart in Inner-Oesterreich*» in pa dvakrat Jarnikove evangelije. Ta je v Celovcu izdajal in tiskal tudi slovenski leposlovni list, namreč Antona Janežiča

«*Slovensko Bčelo*». Izdajal ga je s pomočjo več rodoljubov odgovorni izdajatelj in tiskar Ferdinand žl. Kleinmayr 1850. do 1853. leta. V III. letniku je ta list imel tudi prilogo «*Šolski prijatelj*», torej prvi slovenski pedagoški časopis.

Leta 1804. je «*Laibacher Zeitung*» dobila tudi prilogo «*Laibacher Wochenblatt zum Nutzen und Vergnügen*», ki jo je leta 1819. zamenjal za slovensko literarno zgodovino prevažni «*Illyrisches Blatt*», kjer je izšla leta 1827. prva Prešernova pesem «*Dekelcam*», med ostalimi stvarmi pa tudi Čopova abecedna vojska, ki je bila odločilnega pomena za slovensko književnost.

V Bambergovi tiskarni se je tiskal tudi «*Ljubljanski List*», ki ga je urejeval prof. Fran Šuklje, pozneje pa J. Naglič. Glavni sotrudniki lista so bili razen Šukljeta še Levec, Senekovič, Vrhovec in Stritar. Ko je Matica Slovenska odklonila izdajo Stritarjevih zbranih spisov, je leta 1887. Bamberg začel izdajati njegova dela in s tem zbrane spise slovenskih klasikov, ki so jim sledila najpomembnejša dela slovenskih pesnikov in pisateljev.

Leta 1885. je tvrdka izdala pomnoženi ponatis I. zvezka Gregorčičevih «*Poezij*», od 1887. do 1899. je izšlo sedem zvezkov Stritarjevih zbranih spisov, od 1891. do 1895. pet zvezkov Levstikovih zbranih spisov v krasni vezavi in od leta 1896. do 1899. je dal tiskati štiri zvezke svojih «*Povesti*» pri Bambergu celo dr. Ivan Tavčar. Tudi večino del Antona Aškercja je natisnila in založila ta tvrdka: leta 1890. «*Balade in romance*», pozneje pa po vrsti «*Lirske in epske pesmi*», «*Izmajlov*», «*Red sv. Jurja*», «*Tujka*», «*Nove poezije*», «*Četrti zbornik poezij*», «*Primož Trubar*» in leta 1912. «*Poslednji Celjan*».

Otomar Bamberg je založil tudi Cankarjevo «*Erotiko*». Izdal je njegovo zbirko «*Ob zori*» in Otona Župančiča «*Samogovore*». Da pa ni zamenjaril Prešerna, nam leta 1869. dokazujejo A. Pacejeve «*Lieder des F. Prešeren*», leta 1880. Samhaberjevi «*Preširenlänge*» in leta 1900. izdaja Pintarjevega Prešerna s Karpellusovimi ilustracijami v dveh izdajah.

Velike zasluge ima Bamberg za slovensko kulturo z izdajo velikega števila slovenskih šolskih knjig. Če poleg učnih knjig zabeležimo še «*Mittheilungen des Musealvereines*» in «*Izvestja*

* Te podatke sta sestavila gg. Herman Brandt in Ante Gaber.

muzejskega društva», moramo priznati, da je iz te tiskarne prišel tudi znamenit del naše znanstvene literature.

Pri Bambergu je izšlo dalje: Novakova stenografija, Nedvedovi «Slavčki» ter Pahorjeve in Mihevčeve muzikalije, zemljevidi Maroltove

«Vojvodine Kranjske», Bedenkov roman «Od pluga do krone» in prvenci iz del Funtka, Franketa, Govekarja, Golarja, Koruna, Meška, Maistra, Moleta, Preglja, Feigla, Scheinigga, Šorlija, Novačana, Sakserjeva angleška slovnica ter prevodi iz najrazličnejših jezikov.

ŠEST RESNIC O TUJKAH

A. S O V R Ě

Vendar je treba priznati, da pišejo slovenski znanstveniki kljub jezikovni odvisnosti od Nemcev povprečno v mnogo čistejšem slogu kakor njihovi nemški tovariši. In to ni majhna stvar, zlasti če pomislimo, da je slovenski znanstveni jezik, kolikor ga je, prav za prav plod šele poslednjih desetletij. Lampè, Ušeničnik, Veber, Kidrič, Izidor Cankar, Prijatelj, Stelè, da naštejem le nekaj imen, so bili in so možje, ki jim gre hvala, da postaja slovenščina sposobna tudi za izražanje najglobljih abstraktnosti. Treba ji je le še nekoliko odločnejše osamosvojitve od nemškega tujkarstva, pa bo po svoji snažnosti in prožnosti domalega kos okusni znanstveni francoščini. Koliko čiste in dragocene jezikovne rude nam je natopil dosihmal n. pr. za zdravilstvo dr. Plečnik v Mladiki! Seveda tudi tu ni brez troske, kakor sploh nobeno človeško delo ne more biti popolno, ali to je malenkost spričo obilice dobrega. Manj izbirčen je jezik slovenskih esejistov in umetnostnih ocenjevalcev. Le-ti rabijo vse prepogosto povsem nepotrebne tujke. Če berem n. pr. v neki oceni v 91 vrstah 83 tujk, večkrat kar po tri v eni vrstici, se mi zdi, da je to za tako kratek spis na vsak način preveč, zlasti ko so med vsemi tujkami samo tri ali štiri upravičene, vse ostale pa kaj lahko nadomestljive. Recimo, da bi vse te tujke označil po angleškem vzoru z ležečim tiskom, kakšno lice bi imelo tako besedilo? Tu ne velja več prisposoda o rozinah v testu, to so — peto veniam verbo — ščurki na žgancih!

Lani je prinesel neki slovenski dnevnik članek o izposojenem jezikovnem blagu. Pisec navaja na osnovi knjige Hansa Reimanna «Der gute Onkel Reimann» nekaj Reimannovih misli o nenadomestljivosti mnogih tujk, strinjajoč se s pisateljem, da trebljenje tujk jezika ne čisti, temveč da mu jemlje moč in bogastvo. Ta splošni stavek Reimann sicer omejuje s pripombo, da je mnogo tujk, ki jih človek z jezikovno vestjo nikoli ne rabi, in našteva med drugimi takimi n. pr. retour, kolosalno, faktično, efektivno, kupé, peron, trottoir itd., vendar v isti sapi ugovarja samemu sebi, češ, ker imajo tujke drugače že svojo neizpremenljivo veljavo, utegne biti celo izraz «kolosalno» umesten,

«tako v resnem, slovesnem smislu, kakor tudi v ordinarnem». Pri tem poudarja Reimann, da rabi nalašč besedo «ordinarno», kajti «navadno» — tako prevaja ta izraz člankar, ka-li — da ni niti približno tako ordinarno kakor «ordinarno». Tu se motita oba, pisatelj in poročevalec. Predvsem tujke nimajo svoje neizpremenljive veljave; resnica je marveč, da so po veliki večini izpreminjaste, raztezne, gobave, meglene, brezizrazne, da pomenijo vse in ne pomenijo ničesar ter da jih rabimo le tedaj, kadar ne vemo natančno, kaj bi radi povedali. V dokaz temu sem navedel že dovolj zgledov; eden nadaljnjih je ta, da utegneš premnogokrat eno tujko zamenjati z drugo, ki nima z ono prav nikakega stika, in vendar ni v pomenu nobenega razločka: namesto «elementa» moreš brez škode staviti n. pr. «faktor» ali «moment» ali «koeficient» itd. Neki ocenjevalec piše o starejših Lenbachovih slikah (Engel): «Ihr Wert beruht allein in den Faktoren der Pilotyschen Schule». Kdo, za tristo malíčev, vé, kaj pomenijo ti sluzavi «faktorji»? Zakaj ne «in den Elementen», «in den Koeffizienten», «in den Momenten», «in den Komponenten», «in den Resultanten»? Ali čutite, ljudje božji, kaka zdrízava žólica se cedi iz takih brezbarvnih «elementov»? Pa pravi ta dobri stric Reimann, da imajo tujke svojo neizpremenljivo veljavo! Sarrazin navaja v uvodu k svojemu slovarju za eno najbolj izpreminjastih tujk, idejo, če sem prav štel, kar štiri in trideset prelepih nemških izrazov, od «Urbild-a der Dinge», kakršnega si je zamišljal Platon, pa do kuharice, ki jo jegospodinja oštela, «weil sie es unterlassen hat, eine Kleinigkeit, einen Tropfen, ein Tröpfchen, ein wenig, oder etwas ... kurzum, «eine Idee» mehr Essig an den Salat zu tun». Podobno je z izrazom «kolosalno». Poznam ljudi, ki ga rabijo prav v vsakem stavku, seveda v najrazličnejših pomenih: kolosalno deklè, kolosalna klobasa, sinoči smo ga kolosalno polomili, ta črta je kolosalno tenká, ta tujka je kolosalno obledna itd., pri čemer pomeni «kolosalen» (z naglasom na prvem in tretjem zlogu, kajpak) lep, dober, priden, len, nadarjen, dovtipen, družaben, vesel, objesten, miren, razposajèn, dojemljiv, pobožen, brezbožen, mehkega srca, trdega srca,

nepristopen, dostopen in pet sto drugih izrazov (vse o dekletu, kakor si ga pač kdo misli), velik, okusen, izvrsten, ravno prav soljen, dobro povojen (o klobasi, kakor pač komu ugaja) itd. In ta «kolosalen» naj bi bil umesten v resnem, slovesnem smislu? Ne! Rekli smo že, da za npravstveno vznositost domalega nobena tujka ni prida, ker je manj vredna in neplemenita primes, ki se prilega zgolj nizki prozi. Najmanj prida za slovesnost je pa ravno «kolosalen», ker je beseda zbog neprestane in neprimerne rabe tako «kolosalno» oguljena, da zveni brez izjeme odurno, grdo, sirovo in prostiško. Mislim, da sem se s temi štirimi izrazi — mogel bi jih potrojiti — tako jasno izrazil, da prav nič ne pogrešamo besede «ordinaren», ki se zdi Reimannu in že omenjenemu člankarju mnogo pomenljivejši kakor recimo «gemein» ali tudi «ge-

wöhnlich» in slovenski «navaden»: kajti tudi poslednja dva pridevnika imata na svojem mestu in s svojim poudarkom priznak prostaškega, nizkega in podlega, kar beseda «ordinär» med drugim vse kakor tudi pomeni. Jaz v resnici ne vem, kakšna ušesa ima Reimann, da čuje iz besede «ordinär» več kakor iz «gemein». Po mojem je baš nasprotno res: če porabljam oba izraza o kakem človeku, meri «ordinär» bolj na njegovo vedenje in govorjenje, «gemein» pa bolj na duhovno bistvo, značaj, mišljenje in podobno. Zato utegne biti «gemein» vse prej kazniva žalivka kakor pa «ordinär», to tudi zategadelj, ker je domači izraz točno opredeljen in vsakomurumljiv, tujka pa po svoji naravi raztezna, nabuhla in brezizrazna.

(Se bo nadaljevalo in končalo.)

O RAZLIČNIH TEHNIKAH TISKA IN NJIHOVIH POSEBNOSTIH

VI.

TISK IZ IZDOLBENINE V BAKRU (BAKROTISK)*

Tisk iz izdolbenine v bakru ali bakrotisk je pri nas najnovejša tehnika tiska. Primerna je posebno za tisk slik in ilustracij. Za ta namen se tudi izplača in je postopek cenejši od drugih; za tisk pretežnega besedila bakrotisk ni umesten.

Tiskalo za bakrotisk je bakrena plošča ali bakren valj. V baker jedkamo podobo, lik, ki ga z barvo potem prenesemo na papir, platno ali kakó drugo, za ta tisk primerno snov.

V kratkih obrisih je postopek naslednji:

Sliko, ki jo hočemo ponatisniti, fotografiramo s suhim postopkom. Z dobljenim fotografičnim negativom napravimo diapozitiv, ki pa mora biti obrnjen. To dosežemo na ta način, da obrnemo že negativ s prizmo in po tem negativu napravimo s kontaktom ali prosojno v aparatu diapozitiv, ali pa z neobrnjenega negativa prosojno v aparatu tako, da smo obrnili negativ, napravimo obrnjen diapozitiv. Delali so tudi tako, da so fotografično plast sneli s steklene plošče, jo obrnili in zopet pritrdili na steklo.

* Kakor sem povedal v prvi številki našega lista, se mi naziv «bakrotisk» ne zdi popolnoma pravilen, vendar ga bom uporabljal, ker je pri nas že udomačen in se zaradi njega ni bati kakega nesporazumljenja.

Za običajen enobarvni tisk so potrebne izboljšave na negativu in na pozitivu praviloma le v majhni meri. Pravilno je tudi, da se izboljšav fotograf čimbolj izogiblje, in sicer s tem, da napravi čim boljše in popolnejše posnetke po potrebi že popravljenih originalov. Če je dober negativ, se dá ž njim napraviti dober diapozitiv, ki mora biti brez posebnih izboljšav primeren tudi za nadaljnji postopek.

Vsi diapozitivi, ki pridejo v poštev za en sestavek, morajo biti po svoji teži popolnoma enaki. Edino pravilno je tudi, da vsako podjetje dela vedno za vse sestavke popolnoma enake diapozitive. To doseči je ena najtežjih nalog fotografa za bakrotisk, kajti za to mora imeti dobro izšolano oko. Postopek je tako natančen, da človeški organ dostikrat ne more točno presoditi razlik, ki jih pokaže rezultat nadaljnjega dela.

Za diapozitive so najbolj primerne suhe plošče z manjšo občutljivostjo, ki delajo mehko. Plošče ali filmi, ki delajo trdo, so primerni samo za črno bele slike in pisave. Drugače pa je največja vrednost v tem, da poda diapozitiv vse odtenke najbolj razboritega originala.

Za prejšnji negativ je seveda treba vzeti tak material, da dobimo čim točnejšo sliko fotografiranega predmeta.

Težina diapozitiva mora biti primerna nadaljnjemu postopku, nanašajočemu se na debelino želatine, na katero kopiramo diapozitiv, in na globočino izdolbenine, ki je pravilno dosegljiva in za tisk primerna samo pri pravem razmerju. Pogrešeno razmerje v tem pogledu je izgubljen uspeh. Koliko težav leži v tem, ve samo oni, ki praktično dela. Tu gre za stopnjevanje vseh odtenkov še tako globoke slike, ki morajo biti razvrščeni in razčlenjeni v minimalni debelini fotografične plasti, dalje želatine in enako v globini izdolbenine, ki znaša največ 0.04 mm.

Diapozitiv kopiramo na tako zvani pigmentni papir, to je s posebno pripravljeno želatino tanko prevlečeni papir. Teh kopirnih papirjev je več vrst z različnimi lastnostmi. Želatina na pigmentnem papirju je v prvotnem stanju za svetlobo neobčutljiva. Občutljivost dosežemo s tem, da jo prepojimo s 4%nim kalijevim bikromatom; občutljivost je popolna, kadar je želatina posušena. Čim bolj suha je, tem bolj je občutljiva in tem trše dela.

Za kopiranje diapozitivov na pigmentni papir je treba posebnih priprav, s katerimi je mogoče tesno pritisniti papir na diapozitiv. To so okviri spredaj s steklom, na katero položimo diapozitiv s fotografično plastjo zgoraj, na to pigmentni papir z želatino na fotografični plasti, preko tega pa gumijasto prevleko. Vse to tesno zapremo v okvir ter izsrkamo s posebno srkalnico zrak iz okvira, tako da pritiska zunanji zrak s tako silo na vse plasti v okviru, da je stik med fotografično plastjo in pigmentnim papirjem brezhiben.

To osvetlimo pri modernih napravah z močnimi obločnicami. Osvetlitev mora biti v pravem razmerju krepkosti luči, časa, težine diapozitivov in občutljivosti želatine.

Razen slike je treba kopirati na vsak sestavek še sito. Izdelek na bakru, to je izdolbenina, mora zaradi tiskanja imeti samo majhne luknjice, ne večjih, obširnejših izdolbenih ploskev, ker bi v tem primeru strgalo ne moglo opravljati svojega posla. Na neenakomerno izdolbeni ploskvi bi se zatikalo, skrhalo in skrhanorano bakrenoplast. Zaradi tega uporabljamo sito, ki ima 60 do 70 črt na milimeter, in to sito kopiramo na vsako sliko. Samo nekatere stvari se lahko izdelujejo brez sita, tako n. pr. poštna znamke po patentiranem postopku dr. A. Nefgena, ki jih izdelujejo na Holandskem.

Kromirana želatina ima tole lastnost: Osvetljena mesta se strdijo in postanejo v topli vodi neraztopljiva, neosvetljena mesta so v topli vodi (približno 42°) raztopljiva.

Osvetljeni pigmentni papir prenesemo na baker, iz katerega naposled nastane tiskalo. Ta baker imamo dosedaj v treh različnih oblikah: Imamo bakrene ploskve, ki izdelane tiskamo plosko in jih potem kot tiskalo lahko hranimo dalje za morebitne poznejše naklade. To je prvotni način, ki pa ga čimdalje bolj opuščajo. Potem imamo bakrene valje. Tiskalo v obliki valja se tiska v rotativnem stroju, po tisku izjedkano plast obrusimo ter valj, ko je izrabljen, na novo galvanično pobakrimo. Imamo pa tudi tanke bakrene plošče, ki zadostujejo samo za enkratno jedkanje ter so tako upogibljive, da jih lahko napnemo na okrogli tiskalni valj, tiskamo z njih v rotativnem stroju, potem jih snameemo ter lahko ohranimo za nadaljnje naklade.

Prenos pigmentnega papirja na baker izvršimo takole: Baker je treba do skrajnosti dobro očistiti. Papir položimo na baker, ki smo ga zmočili z vodo ali špiritom. Na ta način prilepimo želatino na baker, pritisnivi jo s posebnimi za to pripravljenimi tiskači iz gumija. Za ta prenos imamo tudi že posebne mehanične priprave. Sedaj je želatina na bakru, zgoraj pa papir, ki ga je treba odločiti. S polivanjem ali kopanjem s toplo vodo se papir polagoma odloči. Želatina ostane na bakru. Nato se prične razvijanje želatine.

Tudi to se vrši z oblivanjem s toplo vodo. Neosvetljene plasti želatine se tope in jih voda odplavlja; osvetljene plasti ostanejo trdne. Tako nastane iz želatine relief, ki je v vseh podrobnih odtenkih debelejši na svetlejših mestih slike in tanjši na temnejših, torej negativna podoba originala, odnosno bodočega odtiska.

Ko je želatina razvita, jo posušimo. Suha želatina ima to lastnost, da prepušča železni klorid, ki pa je ne poškoduje. Čim tanjša plast želatine, temveč klorida prepusti, čim debelejša plast, tem manj ga prepusti na baker, ki ga železni klorid razjeda.

Mesta na želatini, odnosno na bakru, ki morajo ostati popolnoma nedotaknjena od železnega klorida, prevlečemo z asfaltnim lakom, ki je za železni klorid popolnoma odporen.

Potem začnemo z jedkanjem, ki obstoji v tem, da polivamo želatino z železnim kloridom, v začetku večje specifične težine, pozneje pa manjše; železni klorid tako prodira skozi želatino, razjeda spodaj baker ter dela v mejah sita majčkene izdolbenine različnih globočin. V tem leži najvažnejše dejstvo tiska iz izdolbenine. Po pigmentu, ki medtem izpreminja barvo, se da opazovati delovanje železnega klorida. Ko je dosegel na najtemnejših mestih dovolj globine, obenem pa načel tudi najsvetlejša mesta, prekinemo jedkanje na ta način, da polijemo pigment z vodo. Nato želatino izmijemo, baker očistimo in tiskalo je gotovo.

Sedaj pride tiskalo v tiskalni stroj, da prenesemo lik s tiskala na papir ali kako drugo snov, ki se dá na ta način nanjo tiskati. Ali: tiskalo je v tiskalnem stroju, da prenese barvo na papir ali kaj drugega.

Barva za tisk iz izdolbenine v bakru je redka, tekoča ter razredčena z izhlapevajočimi snovmi (običajno xylol), da se na papirju hitro suši. S to redko barvo se namaže v tiskalnem stroju vse tiskalo. In sedaj nastopi za občno mogočnost tiska iz izdolbenine bistveno sredstvo, to je strgalo (iznajdba Čeha Klíča), ki postrga in posname z vse ploskve tiskala barvo ter jo pusti samo v izdolbeninah. Izdolbenina vsebuje lik, sliko, črke, in tam ostane barva v različno globokih plasteh, povsod okrog je strgalo barvo posnelo.

Tiskalni stroj pritisne z barvo napolnjeno tiskalo na papir, kjer ostane barva in potemtakem slika.

Pri tej priliki je treba povedati, v čem je bistvena razlika tiska iz izdolbenine od tiska z vzbokline ali s ploske v svojem končnem učinku.

Pri vseh postopkih razen pri tisku iz izdolbenine je nanesena barva na tiskalo enakomerno, v povsod enako debeli plasti; potemtakem je tudi na papir prenešena plast enakomerno debela. Tako je tudi pri slikah, ki so tiskane s klišeji in ki kažejo podobe s polovičnimi toni, različne, tudi najfinejše svetle in temne odtenke. Vsi ti odtenki nastajajo z gostejšimi ali redkejšimi pičicami sita.

Pri tisku iz izdolbenine pa nastajajo temnejša, odnosno svetlejša mesta slike zaradi debelejše ali tanjše na papir nanesene plasti barve.

Čim globlje so izjedkane luknjice v bakru, tem več barve obdržijo v tiskalu ter po pritisku oddajo na papir. To je bistvene važnosti pri enobarvnem tisku, še važnejše pa pri večbarvnem tisku. Pri enobarvnem tisku so slike bolj razločne, mirne, točnejše v polovičnih tonih in odtenkih, bolj plastične in je največji učinek dosegljiv tudi na običajnem papirju, dočim je za največji učinek tiska s klišeja neobhodno potreben drag, prevlečen papir za umetniški tisk. Še bolj učinkuje v različno debelih plasteh nanesena barva pri barvotiskih, kjer gre za dve ali tri plasti barve, ki pridejo druga na drugo ter se tako mešajo. Tu prideta v poštev dva činitelja, debelost plasti posameznih barv, ki odločuje svetlobo, odnosno temino posameznih barv, ter medsebojno razmerje debelosti plasti posameznih barv, ki pridejo druga na drugo ter se tako mešajo. Ni torej čudno, da so s tiskom iz izdolbenine v več barvah dosegljive dosedaj najlepše in najpopolnejše reprodukcije. Že z dvema barvama so dosegljivi neverjetni rezultati. Tudi za barvne tiske ni potreben zgoraj omenjeni dragi papir. Pač pa so za vse boljše izdelke potrebni mehkejši in ne preveč klejeni papirji, ki ne vsebujejo kakih ostrih prahov.

Tipografsko stavljeno besedilo poleg slik prenašamo na tiskalo tako, da kopiramo na pigment gost, neprosopjen pretisk.

Delo pri bakrotisku zahteva veliko natančnost, spretnost ter mnogo izkustev, ker je postopek silno nagajiv. Kemični material, ki je potreben za to delo, je po svoji individualno različni in mnogostranski občutljivosti odvisen od nešteto činiteljev, s katerimi mora bakrotiskar neprestano računati. Toplota, svetloba in mokrota, ki je v zraku, učinkujejo na material za človeške čute neopaženo. Vsaka tudi manjša izpremembra pa lahko povzroča za izdelek kvarne in tudi uničujoče posledice. Vsaka nečistost ali malomarnost se takoj maščuje.

Velika težava za delavca je tudi v tem, ker se izgotovljeno tiskalo, ki predstavlja dragocen material, skoro ne dá več popravljati. Sempatja je kaka malenkost popravljiva, toda največkrat se vendar z izboljšavanjem tiskala to le docela pokvari, da postane neuporabno in da je treba začeti skraja.

Važno je še vprašanje rentabilnosti bakrotiska. Ta se izplača, kakor smo omenili že v

začetku, za tiskanje slik vobče ter tiskovin, pri katerih prevladujejo slike. Slike so lahko enobarvne ali večbarvne. Rentabiliteta obstoji prvič v tem, da z bakrotiskom hkratu obdelujemo velike ploskve. Razen tega je pripravljanje v stroju malenkostno in pri tem v primeru z drugimi postopki odpade precej stroškov; tudi vzdrži tiskalo ogromne naklade, in s temi se rentabiliteta zviša. Za bakrotisk dalje ni treba posebno dragega papirja; ta prihranek je zelo izdaten. Ker je bakrotisk kakovostno delo že samo po sebi, za kakovost prav za prav ni treba

posebnih stroškov; v barvah pa doseže s tremi barvami več, kakor vsak drug postopek.

Za bakrotisk imamo manjše in velike stroje, ki tiskajo s ploskve posamezne pole, drugi tiskajo pole z valja (načelo rotacije) in naposled rotacije, ki tiskajo papir z valjev z največjo hitrostjo. Sestavljeni stroji tiskajo po več barv zaporedoma, sestavljene rotacije dajo lahko tudi na sto tisoč ilustriranih časopisov v eni uri.

V dravski banovini imata popolne naprave za tisk iz izdolbenine dve podjetji, in sicer Delniška tiskarna d. d. in Jugoslovanska tiskarna, obe v Ljubljani.

Miroslav Ambrožič.

SREČKO MAGOLIČ – TISKAR IN SLIKAR

Te dni obhaja 70letnico svojega življenja Srečko Magolič, ravnatelj Zadrúžne tiskarne v Ljubljani in slikar, ki ima velike zasluge za slovenski tisk. Rojen je bil 6. aprila 1860. v Ljubljani. V januarju 1873. je vstopil v uk pri tiskarju Rudolfu Milicu v Ljubljani ter se izučil za črkostavca. Potem je delal pri Bambergu in v Narodni tiskarni v Ljubljani, kjer je postal tehnični voditelj tiskarne. Od tedaj je bil neprestano na vodilnih mestih različnih tiskarn in se je odlikoval kot prvovrstna strokovna moč.

Od svojega šestnajstega leta dalje se bavi Magolič s slikarstvom. Zbog prirojenega talenta in okusa je baš s slikarstvom dvignil svoje strokovne sposobnosti ter postal glasnik takrat nazvane »svobodne smeri« v oblikovanju stavka, ki se je začela otresati ozkosrčnih dogmatičnih pravil glede izbire črk in grupiranja ter pospeševala po lastnem okusu razdeljeno in izpolnjeno prostornino. To smer je opisoval v »Technisches Jahrbuch für Buch- und Kunstdruck«, ki je izhajal v Ustju nad Labo, kjer je bil Magolič takrat voditelj tiskarne. Prvi barvni tiski s tremi barvami v Sloveniji so prišli iz Magoličevih rok.

Srečko Magolič je tudi drugače mnogo pisal. Urejeval je že tri humoristične liste (»Škrat«, »Rogač«, »Jež«) ter priobčil pod raznimi psevdonimi mnogo humoresk, satir, kupletov in pesmi.

Kot slikar se je udeleževal raznih umetniških razstav doma in v tujini. Letos ob svoji 70letnici pa bo priredil samostojno razstavo v Ljubljani v

Jakopičevem paviljonu, in sicer s 160 pokrajinskih slikami, ki so bile izvršene po letu 1926. in dosedaj še niso bile razstavljene.

Od leta 1902. dalje vodi Srečko Magolič Hribarjevo, sedaj Zadrúžno tiskarno v Ljubljani. Svojo 70letnico praznuje čil in krepak, kar mu želimo, da ostane še mnogo let!

M. A—č.

SLOVENSKA BIBLIOGRAFIJA

SESTAVIL J. ŠLEBINGER

ZA LETO 1929

IV. KNJIGE IN BROŠURE. 2. del.

382. **ABC** za zdravje. Izdal konzorcij lista «Zdravje». Odgovorni urednik dr. Ivo Pirc. Tisk litografičnega zavoda Čemažar in drug. Ljubljana. (1929.) 8°. 32 str. slik z besedilom za mladino.
383. **Albrecht Ivan**: Odsevi. (Pesmi.) Komisijska založba Zvezne tiskarne. Natisnila Zvezna tiskarna v Celju. 1929. M. 8°. 61 str.
384. **Album** dinastije Karadjordjevičev. Izdalo glavno poverjeništvo Udruženja vojnih invalidov Jugoslavije. Beograd, Budimska ul. 2. Natisnila Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani. (1929.) 16 str. teksta in 8 l. slik. 15×11 cm.
385. **Andrejka Rudolf**: Bled am See. Verlag des Fremdenverkehrs-Verbandes für Slovenien in Ljubljana. Druck der Jugoslovanska tiskarna in Ljubljana. 1929. M. 8°. 128 str. + inserati.
386. **Andrejka Rudolf**: Ljubljana, die Hauptstadt Sloveniens. Mit 39 Illustrationen in Kupfertiefdruck. Ljubljana 1929. Verlag des Fremdenverkehrsverbandes für Slovenien. Jugoslovanska tiskarna. M. 8°. 82 str. in inserati.
387. **Auffray A.**: Vzgojna metoda bl. Janeza Bosca. Po francoskem priredil prof. Anton Logar. Ljubljana. Izdali in založili Salezijanci. 1929. 8°. 127 str.
388. **Bajuk Marko**: Teoretično-praktična tamburaška šola. V Ljubljani. Založila Jugoslovanska knjigarna. Natisnila Jugoslovanska tiskarna. 1929. V. 8°. 78 str. Litografirano.
389. **Bernik Valentin**: Marija in Jezusovo presv. Srce. Rožnivenške šmarnice. Maribor. Tiskala tiskarna sv. Cirila. 1929. M. 8°. 247 str.
390. **Bren Hugo, P.**, O.F.M.: Kolumbovi vitezi. Založilo «Cvetje» v Ljubljani. Natisnila Jugoslovanska tiskarna. 1929. V. 8°. 16 str.
391. **Bunin Ivan**: Ponočni pomenek. Povesti. S pisateljevim dovoljenjem prevedel dr. N. Preobraženski. Izdala Kmetijska matica. V Ljubljani. Natisnili J. Blasnika nasl. 1929. 8°. 129 str.
392. **Busch Wilhelm**: Cipek in Capek. Sedem burkastih šal, sto pisanih slik. Poslovenila Sonja Sever. V Ljubljani. Nova založba. Tiskal Braun & Schneider. München. 1929. 8°. 56 str.
393. **Cankar Ivan**: Der Knecht Jernej. Eine Auswahl. Autorisierte Übersetzung aus dem Slovenischen von Gusti Jirku. Eingeleitet von E. A. Rheinhardt. Wien-Leipzig. Niethammer Verlag. 1929. 8°. 287 str.
394. **Cankar Ivan**: Il re di Betainova. Drama in tre atti. Traduzione integrale dallo sloveno e studio critico di Bartolomeo Calvi. Torino, Società editrice internazionale. 1929. 8°. 119 str.
395. **Cerkvenik Angelo**: Daj nam danes naš vsakdanji kruh... Povest. Založila Cankarjeva družba v Ljubljani. Tiskala Ljudska tiskarna v Mariboru. 1929. 8°. 134 str. (Z avtorjevo sliko.)
396. **Česnik Ivo**: Domen. Ljudska igra s petjem v petih dejanjih. Po Josipu Jurčiču priredil. Drugi natis. Natisnil in založil J. Krajec nasl. v Novem mestu. 1929. 16°. 90 str.
397. **Čire - čare**. Založil L. Schwentner, Ljubljana. (B. t. in l.) (1929), 30×22 cm, 16 str. slik in besedilo za mladino.
398. **Čulkovski Anton**: Glasovi iz teme. (Pesmi.) Založila «Delavska politika» v Mariboru. Tiskala «Ljudska tiskarna» v Mariboru. 1929. 8°. VII+160 str. (Konfiscirano.)
399. **Čulkovski Anton**: Osvobojenje. Prizor iz 17. stoletja na Angleškem. Ljudska tiskarna v Mariboru. (1929.) V. 4°. 4 str. (Konfiscirano.)
400. **Deset let** meščanske šole v Ljutomeru. 1919—1929. Sestavil ravnatelj Jan Baukart. Samozaložba. Natisnila Mariborska tiskarna. 1929. 8°. 54 str.
401. **Doba, Nova** — nova deca. Založil L. Schwentner. Ljubljana. (B. t. in l.) (1929.) 4°. 18 str. slik z besedilom za mladino.
402. **Dodatek** k Berilom in evangelijem. Založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. (1929.) 8°. 6 str.
403. **Dolenc Metod**: Tolmač h kazenskemu zakonu kraljevine Jugoslavije. V Ljubljani. Založila Tiskovna zadruga. Natisnila Delniška tiskarna. 1929. V. 8°. 608 str.
404. **Dostojevskij Feodor Mihajlovič**: Bratje Karamazovi. Roman v štirih delih z epilogom. Poslovenil Vladimir Levstik. V Ljubljani. Založba «Svet». Tiskarna Slovenija. 1929. 8°. Prvi zvezek. 525 str. — Drugi zvezek. Str. 526—1122.
405. **Ena** božjih cvetk. Prevel J. V. Izdala knjigarna «Amerikanski Slovenec». Chicago, Illinois. (1929.) 8°. 416 str.

406. **Fakin Anton:** Šolski Zoo. Kratko navodilo za ustanovitev šolskega živalskega vrta s posebnim ozirom na prirodopisni pouk v osnovnih, meščanskih in nižjih srednjih šolah v smislu delovne šole. V Ljubljani. Založila Oblastna zaloga šolskih knjig. Tiskala Slovenija. 1929. 16°. 32 str.
407. **Flerè Pavel:** Naša prva knjiga. S slikami okrasil Maksim Gaspari. V Ljubljani. Izdala in založila Učiteljska tiskarna. 1929. 8°. 83+III str.
408. **Glaser Janko:** Čas-kovač. V Mariboru 1929. (Samozaložba.) Tisk Mariborske tiskarne. Načrt za ovitek narisal Ivan Kos. 8°. 72 str.
409. **Gorinšek Danilo:** Žalostna ljubezen. (Pesmi.) V Ptuj. Založila in tiskala Ptujška tiskarna r. z. z o. z. 1929. 16°. 32 str.
410. **Gorki Maksim:** Otroška leta. Poslovenil dr. Ivan Dornik. Samozaložba. Tisk tiskarne sv. Cirila v Mariboru. 1929. 8°. 236 str.
411. **Gospodinja, Dobra.** 160 praktičnih nasvetov za čiščenje, odstranjevanje madežev in razna druga gospodinjstva vprašanja. Založnik: «Labor» v Zagrebu. Tiskala Zadržna tiskarna v Ljubljani. 1929. 16°. 61 str.
412. **Hamsun Knut:** Blagoslov zemlje. Roman. Prevedel Rudolf Kresal. Ljubljana. Založila «Modra ptica». Načrt za platnice izdelal Ivo Spinčič. Tiskala tiskarna Merkur. 1929. 8° (V)+339 str.
413. **Jeras Josip:** Planina smrti. Dobrovoljčevi spomini na srbski umik čez Albanijo l. 1915. Knjigo je ilustriral Mirko Šubic. V Ljubljani. 1929. (Samozaložba.) Natisnila Učiteljska tiskarna. 8°. 95 str.
414. **Junak s pristave.** Za slovensko mladino priredil dr. Franc Knific. Bogato ilustrirano. Založili Salezijanci. Tiskal Gašparovič v Zagrebu. 1929. 8°. 173 str.
415. **Kalan Janez:** Slovensko dekle. Kažipot našim mladenkam. II. izdaja. Izdala in založila Sveta vojska v Ljubljani. Tiskarna Slovenija. 1929. M. 8°. 176 str.
416. **Kapus Vladimir:** Pesmice iz prirode. Ilustriral Niko Pirnat. Založil pisatelj. Tiskajo J. Blasnik nasl., Univerzitetna tiskarna in litografija. 1929. 8°. 71 str.
417. **Katalog knjig.** Ob petdesetletnici Jugoslovanske knjigarne v Ljubljani. 1879—1929. V Ljubljani. Jugoslovanska knjigarna. Natisnila Jugoslovanska tiskarna. 1929. 8°. 108 str.
418. **Knjigovodstvo** za gradbene in inštalacijske obrte. S sodelovanjem mojstrov-strokovnjakov: T. Korna, Ivana Novaka, Ivana Ogrina, Franca Ravnikarja in Tome Vojnoviča sestavil Henrik Podkrajšek, profesor v pokoju. V prilogi je 17 nariskov in načrtov. V Ljubljani. Založila Zbornica za trgovino, obrt in industrijo. Natisnila tiskarna Merkur. 1929. V. 8°. 226 str.
419. **Kolenc Franjo:** A njega ni... Povest iz svetovne vojne. Samozaložba. Tisk tiskarne sv. Cirila v Mariboru. 1929. M. 8°. 144 str. Z avtorjevo sliko.
420. **Kolterer Franz:** Der Kurort Rogaška Slatina und seine Heilmittel. Natisnila Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani. (1929.) V. 8°. 30 str.
421. **Korban Josip:** Mihčev Mihec. Založila Goričar & Leskovšek v Celju. Natisnila Zvezna tiskarna v Celju. 1929. 8°. 56 str.
422. **Korošec Viktor:** Naloge moderne rimskopravne vede s posebnim ozirom na razvoj rimskega prava. Posebni odtisek iz «Slovenskega Pravnika» št. 7—10. V Ljubljani. Založilo društvo «Slovenski Pravniki». Natisnila Narodna tiskarna. 1929. V. 8°. 53 str.
423. **Kotnik Janko:** Lesičjak. Ljudski pesnik in pevec iz Korotana (1835—1908). Izdala in založila Slovenska straža, podružnica Maribor. Tiskala tiskarna sv. Cirila. 1929. 16°. 32 str. S sliko Lesičjaka.
424. **Kozak Juš:** Lectov grad. V Ljubljani. Izdala in založila Vodnikova družba. Natisnila Delniška tiskarna. 1929. 8°. 116 str. in z risbo Mirka Šubica.
425. **Koževnikov A.:** Jeromkin krog. Povest za mladino. Iz ruščine prevedel Iv. Vuk. Izdal in založil konzorcij «Proletarske knjižnice» v Ljubljani. Tiskarna Slovenija. 1929. M. 8°. 45 str.
426. **Krall Jakob:** Dovršilna dela v mizarstvu. S pisateljevim dovoljenjem prevel ter z nekaterimi spremembami in dodatki na naše razmere preuredil Rok Arhar. Samozaložba: Rok Arhar, Št. Vid nad Ljubljano. Tiskarna Slovenija v Ljubljani. 1929. V. 8°. IV+96 str. (Str. 73—89: Recepti za sestavo lužil, katera se pogosto rabijo. Sestavil Josip Tratnik, profesor na obrtni šoli v Ljubljani.)
427. **Kunc Karel:** Fizika za nižje razrede srednjih šol. Ljubljana. Založila Ig. Kleinmayr & Fed. Bamberg, družba z o. z. Natisnila Učiteljska tiskarna. 1929. 8°. IV+248 str. in barvasta priloga.
428. **Lavtižar Josip:** Besedilo k romantični spevoigri Darinka. Po Ant. Hribarjevi junaški pesmi «Krški zmaj» priredil in uglasbil. Samozaložba: Ráteče-Planica. Natisnila Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani. 1929. 16°. 20 str.
429. **Lenarčič Anton:** Fibel in Lateinschrift. V Ljubljani. Založila Jugoslovanska knjigarna. Natisnila Jugoslovanska tiskarna. 1929. V. 8°. 20+20+20+18+II str.

DROBIŽ

Ali smo kaj podobni Angležem? Klimscher Druckerei-Anzeiger prinaša zanimivo poročilo o cenah tiska na Angleškem. Pravi, da mnogokrat ne krijejo cene niti za izdelavo potrebnih stroškov. Naročniki pa običajno prihajajo z zahtevo: Toliko smo zadnjikrat plačali, če sedaj napravite ceneje, Vam damo naročilo. — Težave se množe z nabavljanjem hitrejših strojev še bolj. Zaradi težnje, da bi bili zaposleni vsi nenasitni brzi stroji, sprejemajo naročila v vseh okoliščinah za vsako ceno. Obstoji nevarnost, da bodo cene tiskovin še padle. Poročilo pravi, da se lahko za tamošnje razmere smatra za veljavno geslo: »Naj nas vse skupaj vrag vzame« ter izraža bojazen, da bo na Angleškem nastal občni polom tiskarske industrije.

Prilogi. Zadnji in današnji številki je priložila Delniška tiskarna, d. d. v Ljubljani, po eno prilogo v bakrotisku, in sicer zadnjič plakat Velesejma v Ljubljani v treh barvah in danes sliko g. Otomarja Bambergga, o katerem govori današnja številka »Slovenskega tiska«.

O črtnih klišejih. Na željo g. Metoda Badjura rade volje priobčujemo: »Članek IV. O črtnih klišejih pod pglavjem »O različnih tehnikah tiska in njegovih posebnostih«, ki je bil objavljen v 6. številki »Slovenskega tiska« (stran 88/89) z mojim podpisom, je bil ves tako predelan in bistveno tako predrugačen, da ga ne smatram več za svojega. — Metod Badjura.»

JEZIKOVNO REŠETO

UREJUJE DR. KOLARIČ RUDOLF

Še enkrat odjemalec.*

Ker je zadrega tudi za »Abnehmerje« električnega toka in plina, ki jih tudi imenujemo odjemalce, naj jih zovejo rajši porabniki električnega toka in plina, konsum sam pa porabo.

A. M.

Pomenjati.

Pomenjati je pogrešna sooblika nedovršenega glagola pomeniti. Rabijo jo tisti, ki menijo, da je glagol pomeniti dovršnik. Najbrže jih moti predlog po, s katerim tvorimo navadno dovršnike iz nedovršnih glagolov.

Pravilno je pisati le pomeniti. A. M.

Strel je padel.

Glagol p a s t i gotovo ni primeren izraz za strel. Povzet je iz nemškega fallen. Slovenec pravi po svoje: strel je počil ali jeknil. Neslovensko je tudi: oddati strele, n. pr. vojaki so oddali pet strelov; prav je: vojaki so petkrat ustrelili ali: so sprožili pet strelov.

A. M.

* Gl. spredaj str. 102.

V svojih umotvorih je (pisatelj) zlomil z individualizmom.

Naravnost neverjetna napaka! Kaj mar pravimo, da sem zlomil s palico, prelomil s četrto božjo zapovedjo, in ne, da sem zlomil palico, prelomil četrto božjo zapoved?

Zato je tudi naš primer pravilen samo takole: V svojih umotvorih je (pisatelj) zlomil (če že moram rabiti ta glagol namesto boljšega: opustil) individualizem. — Navedena raba pa je neokusen germanizem: er brach mit dem Individualismus.

Kč.

Predpriprava, predpogoj, predviden, predvidevati, predpreiskava, predprostor, predbacivati.

Nemški predlog »vor« in z njim sestavljene besede so se v našem imenstvu bujno razpasle, čeprav je večina teh tvorb slovenskemu jeziku tuja.

Ta »vor« znači v nemščini krajevno ali časovno prednost, poleg tega pa tudi pogostoma moralno prednost, oziroma jakost, n. pr. Vorarbeiter, Vorkämpfer, Vorbild, Vorrecht. Tega pomena slovenski »pred« nima.

Sploh pa je prosto prevajanje nemških sestavljenk s »vor« ponajvečkrat grd germanizem, ki ustvarja vrh tega prav malo blagolasne besede, kakor predprodaja, predpreiskava (!), predprostor, predpriprava (!).

Nesmiselno posnemanje nemškega besedotvorca jemlje našim preprostim, a krepkim besedam njih prvoten, klen pomen in značaj. Čemu »predpriprava« za nemško Vorbereitung, ko je p r i p r a v a docela jasna in pomeni isto; čemu predpogoj, ko je p o g o j zadosti! Če pa hočemo poudariti, da je to prevažni, poglobitni pogoj, pa označimo to z našo besedo.

V naslednjem podajam nekaj takih spak, poleg pa pravilno slovensko označbo.

na predvečer slavlja	na večer pred slavljem
predakt, predspis,	prejšnji spis
predpogoj	prvi, poglobitni pogoj
predpriprava	priprava
predizobrazba	prvotna, osnovna izobrazba
predpoizvedba	uvodna poizvedba
predpreiskava (!)	uvodna preiskava
predprodaja	poprejšnja prodaja
predbacivati	očitati
(grd hrvatski germanizem)	
predležč	pričujoč, priložen
preddelavec	prvi delavec, delovodja
predpogodba	pripravljalna pogodba
predstojnik	načelnik
predpravica	prvenstvena, posebna pravica
predzabeležba (!)	zaznamba

predidoč	poprejšnji, prejšnji
predstoječ	pričujoč, prejšnji
predčasen	prezgoden
predprostor kleti	prostor pred kletjo
predvidevati (!)	določiti, poskrbeti, vpostaviti (v zakonu)
(v zakonu)	imeti v mislih
predpodoba	vzor, vzgled, podoba
pred menoj	vpričo mene.
(v zapisnikih)	

Dr. R. A.

Zasilna zavora.

Tako se glasi napis v vseh naših železniških vozovih pri zavori, ki se rabi le takrat, kadar je sila. Ta naprava se po nemško imenuje *Notbremse*, kar se prevaja zasilna zavora, kakor bi bila to zavora, ki je tako le za silo narejena. Toda ta zavora ni narejena le za silo, ampak je prav dobro in trdno izdelana. Potemtakem to ni zasilna zavora, tudi ne zavora za silo, marveč zavora v sili.

Takih «zasilnih» strokovnih izrazov imamo v slovenščini še nekaj, n.pr. izhod za silo (*Notausgang*), žebelj za silo (*Notnagel*) in še kak drug.

S. B.

Mera.

S to besedo tudi pačimo slovenski jezik, ko pišemo na primer: v polni meri je zadostil vsem dolžnostim. Slovenski je vendar tako izraženo: popolnoma, docela, povsem je zadostil.

A. M.

Izstaviti.

Izstaviti je novodobno nadomestilo za prejšnjo besedo izdati; je pa germanizem po nemški besedi *ausstellen*. Ein Zeugnis ausstellen je pravilno slovenski: izpričevalo izdati, a ne izstaviti.

A. M.

Začeti, končati.

Raba teh dveh glagolov je mnogokrat po naših dnevnikih napačna. Tako čitamo: koncert začne, konča, a ne koncert se začne, se konča, pač je pa prav: godba začne igrati. Izražanje v zgornjih stavkih je nemško. Nemec pravi: *das Konzert fängt an, endet*. Napačna raba se je razpasla v novejši dobi, ko nam jezik z dnevniki vedno bolj ponemčujejo.

A. M.

Stati, stojim.

Kakor glagol tvoriti tako kvari slovenščino tudi glagol stati kot nadomestilo za pomožni glagol biti. Nam mora rabiti samo ta v vseh primerih. Nikdar nam ne sme izpod peresa stavek: Z rečjo stoji slabo, pravilno slovenski je le: z rečjo je slabo, ali: reč slabo kaže.

A. M.

Merodajni krogi.

Ni ga skoraj slovenskega dnevnika, v katerem ne bi vsak dan vsaj enkrat našel grdega pridevnika merodajen. N. pr.: 1.) Nisem merodajen za to odločitev. — 2.) Vse merodajno naše slovstvo. — 3.) Merodajni krogi naj bi se vendar že zganili. In podobno!

Pridevnik merodajen je čisto dobesedno preveden nemški *massgebend*, torej za slovenščino nelep germanizem.

V slovenščini imamo za to nemško besedo pridevnik *odločilen*, ki je lepši in boljši kot ta nemškutarski merodajen. Navedeni stavki se glasijo v slovenščini bolje in slovenski takole: 1.) Nisem odločilen za to, ali: Ne smem (Ne morem) odločati o tem. — 2.) Vse naše odločilno slovstvo. — 3.) Odločilni krogi naj bi se vendar že zganili. Kč.

Izpit je položil.

Besedo izpit za nemško *Prüfung* smo prevzeli iz srbohrvaščine, a brez potrebe, saj imamo svoje besede, ki nam mnogo več povedo: izkušnja ali skušnja, preizkušnja ali preskušnja in izpraševanje. Toda beseda je bolj «nobel» in je danes pri izobražencih splošno v rabi. Izpitana ali spitana kandidatka pa nam je še danes za smeh. Izpit položiti? Kdor je kedaj kak izpit «položil», vé prav dobro, da je stvar vendarle nekoliko težja, kot n. pr. uro položiti na mizo. Kajti treba jo je napraviti. Izpit napraviti pa je kandidatu prav tako težko kot urarju napraviti uro. Končno bi se prav nič ne čudil, če bi kdo zapisal, da je izpit odložil ali doli položil, saj je to lepo v skladu z nemško *die Prüfung ablegen*.

S. B.

Novozgradba.

Ni ga dneva, da se ne bi pojavil kak nov nestvor v našem jeziku, seveda po vzorcu nemščine. Ta nam je zopet posodila spakono *novozgradba*; to je vendar *Neubau*. Na ta način ne ustvarja slovenščina terminov! *Neubau* je slovenski vendarle še vedno nova zgradba. Ali nam res že Nemci snujejo jezik, nemško slovenščino! A. M.

Drenj, drenjati se.

Besedi sta stara germanizma v ljudski govorici. V Pleteršnikov slovar je tudi zašel *drenj*, s pristavkom iz nemškega *das Gedränge*. Samostalni *drenj* in glagol *drenjati* se čitamo še današnji celo izpod peresa boljših pisateljev. Čudno, da ne čutijo tujk. Za nemško besedo *Gedränge* imamo lepo slovensko *gneča* od glagola *gnesti se*, *gnetem se sich drängen*. Za isti pomen imamo tudi glagol *prerivati se*.

A. M.

TERMINOLOGIJA

- bakrorezec — Kupferstecher
 barva, kritna — (Ab)deckfarbe
 brazdalo — Grabstichel
 brisalica — Radiergummi
 brus — Schleifmaschine
 čistilo za svinec — Bleireinigungsmittel (Pulver)
 črka, dvojna — Ligatur
 črta zarezalka — Perforierlinie, Perforierkamm
 dolžina rezi — Schnittlänge
 dvig — Hub
 godno za tisk — druckreif, «imprimatur»
 gozdilka, razpiralčeva — langer Spatienkeilschieber
 grabljice, odbojne (pri stavnem stroju) — Anschlagrechen
 izboljševalec — Retuscher
 izboljševati, izboljšati — retuschieren
 izenoviti — normalisieren
 izpolniti s pikami — auspunktieren
 jedkar — Ätzer
 za avtotipije — Autotypieätzer
 za tisk iz izdolbenine — Tiefdruckätzer
 jermen, gonilni — Antriebsriemen
 lepenka, svetla stisnjena — Glanzdeckel, Presspan
 lepenkarstvo — Kartonage
 listek, napisni — Etikette
 litina, siva, — Grauguss
 litograf — Lithograph
 lom v litini — Gussbruch
 masa za valjarje — Walzenmasse
 medosje — Radstand
 medstenje — Zwischenwand
 način stavljenja — Setzart
 naklada — Auflage
 naprava za pobakrenje — Aufkupferungsanlage
 naprava, silotvorna — Kraftwerk
 narekovaj — Führungszeichen
 nezakovičen — nahtlos (Röhre)
 oblikovnica, navadna — Normalgussform
 prelivalna — Form zum Umgießen
 univerzalna — Universalgussform
 obratovališče — Betriebsstelle
 odklopiti — ausschalten
 odtiskovalnica — Abziehapparat, Abziehpresse
 odtisniti — abziehen, abdrucken
 oglas — Anzeige, Annonce, Inserat
 oglaševati — annonceren, inserieren
 okrajšava — Wortkürzung, Abbréviatur
 okrov zbiralnika — Sammlergehäuse
 omara za okraske — Einfassungskasten
 oseniti — schattieren
 osmrtnica — Totenanzeige, Partezettel
 ovitek — Kuvert
 pihalnik — Blasebalg
 pisava za slepce, vzbokla — Blindenpunktschrift
 ploskarnica — Klischeerzeugungswerkstätte
 plošča za podtisk — Tonplatte
 podpornik, sprožilni — Winkel- (Unterstützungs)-
 hebel zum Auslösen der Klaviatur-Exzenter
 pomikalec, kratki — kurzer Spatienkeilschieber
 poprava — Korrektur
 prenašati — übertragen
 posnetek, črtni — Strichaufnahme
 s sitom — Rasteraufnahme
 pospravljaliec — Ableger, Aufräumer
 prekinjalo — Ausschalter
 premer valja — Walzenbohrung
 računiti — kalkulieren
 pršiljka — Spritzapparat
 pušica, vticalna — Steckkontaktbüchse
 razmetavanje — Ablegen des Schriftsatzes
 razmnožek — Reproduktionsexemplar
 razpredelnica — Tabelle
 razstaviti (stroj) — abmontieren
 rebrast — riffelig, mit Rippen
 red, vrstni — Spiegel, Reihenfolge, Zusammenstellung
 rezkar — Fräser (Pers.)
 skrnina — (Blei)krätze
 slovar — Lexikon
 stikalo — Schalter (elektr.)
 stroj, črtalni — Linier-, Rastriemaschine
 obrezovalni — Beschneidemaschine
 posnemalni — Kopiermaschine
 prebijalni — Loch- und Ösemaschine
 rezkalni — Fräsmaschine
 rotacijski — Rotationsmaschine
 za vzbočen tisk — Prägepresse
 strojnik odtiskač — Andruker
 stvaritelj — Autor
 ščetka za snaženje matičnika — Magazinsbürste
 šibka, prestavna (pri stavnem stroju) — kurzer Umschaltstab
 tipka, natična — Aufstecktaste
 tiskač — Quetscher
 tok, istosmerni — Gleichstrom
 trak, varovalni — Isolierband
 ulit izcela — aus einem Guss
 umivalnik za sestavke — Formenwaschtisch
 urediti na novo — neu justieren
 vegast — zweihängig
 zamejilnik — (Zeilen)begrenzungsstück
 zanesljivost obratovanja — Betriebssicherheit
 zavora zbiralnega drsala — Sammlerschlitzenbremse
 zavornik — Bremsklotz, Klemmstück
 zbiralnik (električni) — Akkumulator
 znamenje, priključitveno — Anhängungszeichen
 zobek, oviralni na matični nosilki — Ablieferungs-Sperrfeder (Sperrklinke) an der Matrizen-Führungsstange
 zobovje, matično — Matrizenzahnung
 zvezda zbiralka — Sammlerstern
 žleb za odpadke — Metallspäne-Abführungsblech
 žlebnice (dovodne) — Sammlereintritts-Bleche, Matrizen-Führungsbleche

«PAPIROGRAFIJA»

D R U Ź B A Z O. Z.

L J U B L J A N A

GOSPOSVETSKA CESTA 10

PRODAJA PAPIRJA NA DEBELO

STALNA ZALOGA VSEH VRST PAPIRJA

KONKURENČNE TVORNIŠKE CENE

**ZDRUŽENE PAPIRNICE
VEVČE, GORIČANE IN MEDVODE
D. D. V LJUBLJANI**

NAJVEČJA PAPIR PROIZVAJAJOČA
INDUSTRIJA V KRALJEVINI JUGOSLAVIJI

GLAVNO ZASTOPSTVO IN SAMOPRODAJA V SLOVENIJI

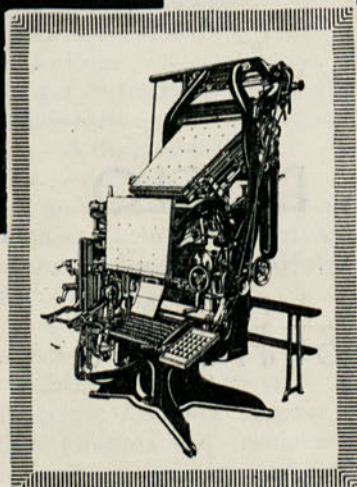
KASTELIC & DRUG, LJUBLJANA

TRGOVINA S PAPIRJEM NA VELIKO MIKLOŠIČEVA CESTA ŠT. 6

BRZOJAVI: KASTELIC DRUG LJUBLJANA

TELEFON 21-50

LINOTYPE

Linotype
s štirimi matičniki

je stavni stroj, ki še nikoli ni
razočaral svojega gospodarja

●
je vedno zanesljiv, vsestran-
sko uporaben za vsa, tudi
najtežja dela

●
je dovršen v svoji sestavi, ne-
dosegljiv v zmogljivosti, prvo-
vrsten v kakovostnem delu

NI NADOMESTILA ZA STROJ
L I N O T Y P E

GUTENBERG-HAUS GEBR. GEEL, WIEN VII.

BEOGRAD: MILAN K. ILKIĆ
ZAGREB: MIROSLAV SCHOLZ
Zadarska ul. 8
Jurjevska ulica 26a

Iz zbirke :

A. SIČ: SLOVENSKE NARODNE VEZENINE